दृश्या। सेयं वाल्मीकमुनेराश्रमनिकटस्था यथाह रामा० आदि० २६ अ० "जगाम तमसातीरं जाह्नव्यास्तविदूरतः"। "स तु तीरं समासाद्य तमसाया मुनिस्तदा। शिष्यमाह स्थितं पार्श्वे दृष्ट्वा तीर्थमकर्दमम्। अकर्दममिदं तीर्थं भरद्वाज! निशामय। रमणीयं प्रसन्नाम्बु सन्मनुष्यमनो यथा। न्यस्यतां कलसस्तात! दीयतां वल्कलं मम। इदमेवावगाहिष्ये तमसातीर्थमुत्तमम्"। "दृष्ट्वा तमसा तत्र वारयन्तीव राघवम्। ततः सुमन्त्रोऽपि रथाद्विमुच्य श्रान्तान् हयान् संपरिवर्त्य शीघ्रम्। पीतोदकांस्तोयपरिप्लुतांस्तानचारयद्वै तमसाविदूरे" रामा० अर० ४५ अ०। "ततस्तु तमसातीरं रम्यमाश्रित्य राघवः" ४६ अ०।

तमस्काण्ड पु० ६त०। कस्का० विसर्गस्य सः। तमःसमूहे "अपातमस्काण्डमलीमसं नभः" माघः।

तमस्तति स्त्री ६त०। अन्धकारसमूहे।

तमस्वत् त्रि० तमस्+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः सान्तत्वात् मत्वर्थे न विसर्गः। तमोयुते स्त्रियां ङीप् सा च २रात्रौ स्त्री निघण्टुः २हरिद्रायाञ्च।

तमस्विन् त्रि० तमोऽस्तीति विनि सान्तत्वात् मत्वर्थे न विसर्गः। १तमोयुक्ते स्त्रियां ङीप्। सा च २रात्रौ २हरिद्रायाञ्च अमरः। "अदृश्यमानस्तस्याद्य तमस्विन्यामनिन्दिते"। भा० वि० २२ अ०।

तमाल पु० तम-कालन्। स्वनामख्याते वृक्षभेदे अमरः। "तमालो मधुरो बल्यो वृष्यश्च गिरिजो गुरुः। कफपित्तव्रणादाहभ्रमश्वासिहरश्च सः" राजनि०। तत्पत्राकृतित्वात् २तिलके ३खड्गभेदे ४वरुणवृक्षे च मेदि०। ५कृष्णखदिरे शब्दच० ६वंशत्वचि भरतः"। ७पत्रके (तेजपात) राजनि०। "यत्तत्तालतमालगालसरलव्यालोलवल्लीलता" गङ्गास्तवः "अनन्तानेकतमालतालम्" "तेनोपमीयेत तमालनीलम्" माघः। "एकाकिन्यपि यामि सत्वरमतः स्रोतस्तमालाकुलम्" सा० द०। तमालदले तु पर्य्युषितत्वदोषो नास्ति यथोक्तं आ० त० योगिनीतन्त्रे "बिल्वपत्रं च माध्यञ्च तमालामलकीदलम्। कह्लारं तुलसी चैव पद्मकं मुनिपुष्पकम्। एतत् पर्युषितं न स्यात् यद्यन्यत् कलिकात्मकम्"। स्वार्थे क। तमालक तत्रार्थे वंशत्वचि च तमालवृक्षे पु० न० शब्दरत्ना०।

तमालपत्र न० तमालपत्रस्येवाकारोऽस्यस्य अच्। १तिलके अमरः २पत्रके (तेजपात) ३तमालवृक्षे च पु० मेदि०। ६त० ४तमालवृक्षपत्रे न०। "तमालपत्रास्तरणाय रन्तुम्" रघुः।

तमालिका स्त्री तम-कालन् संज्ञायां कन् कापि अत इत्वम्। १ताम्रवल्लर्यां २भूम्यामलक्यां च राजनि०। (तमलुक) ३देशभेदे त्रिका०।

तमालिनी स्त्री तमालवृक्षाः बहवः सन्त्यत्र पुष्करा० देशे इनि ङीप्। १तमोविशिष्टदेशे (तमलुक) हेम०। तमालाकृतियुक्तपत्रत्वात् २भूम्यामलक्यां राजनि०।

तमाली स्त्री तम-कालन् गौरा० ङीष्। १ताम्रवल्लर्यां (पान) २वरुणवृक्षे च राजनि०।

तमि(मी) त्रि० तम-इन् वा ङीप्। २रात्रौ अमरः। "स तमीं तमोभिरधिगम्य ततामृ" माघः। २मोहे च तमिस्रीचिः।

तमिस्रीचि स्त्री तमिं मोहं स्रिवति स्रिच-इन् संज्ञायां नत्वं पृषो० दीर्घः। १अप्सरोभेदे। "याः ब्रह्मलोकमिश्रो चयोऽप्सकामा मनोहरः। ताभ्यो गन्धर्वपत्नीभ्योऽप्सरोभ्योऽकरं नमः" अथ० २।२।५ २बहुवति त्रि० "निरस्तवन् तमिस्रीचीरभैषुः" भा० ८।४८।११। "तमिस्रीचीः बहवत्यः" भा०। आन्दसः जसः शस्।

तमिस्र न० तमोऽस्यत्र ज्योत्स्नेत्यादि० नि० तमिस्रा रात्रिरा० अयत्नेनास्यस्य अच् वा। १अन्धकारे २क्रोधे च मेदि०। ३तमःप्रधानरात्रौ स्त्री अमरः ४दर्शरात्रौ वाचस्पतिः। ५अन्धकारततौ स्त्री मेदि०। "सूर्य्ये तपत्यावरणाय दृष्टेः कल्पेत लोकस्य कथं तमस्त्रा" रघुः। "अनभिसारसमिलाषां दुर्दिनेष्वभिसारिकाः" कुमा० "उलूकतो गुरुमिवाशु तमिस्रा" किरा०।

तमिस्रपक्ष पु० तमिस्रास्यस्य अच् ताडयः पक्षः। कृष्णपक्षे "तमिस्रपक्षस्तुटिकूटभञ्जितम्" नैष०। "तमिस्रपक्षस्य तिथौ भृगोः सुतः" इ० स० ९अ०। "प्राजेशमाषाढ तमिस्रपक्षे अपाकरेणोपगतं समीक्ष्य" २४अ०। [कृष्णभेदे।

तमुष्टुहीय न० तत्र ष्टुहि इत्यादिकर्मणि विहित्य प्रदत्तः गङ्गा०क।

तमेरु त्रि० ताम्यति तम-एरु। १ग्लानियुक्ते "अतमेरुर्यज्ञोऽतमेरुर्यजमानस्य प्रजा भूयात्" यजु० १।२१ "यज्ञो यागहेतुः पुरोडाशः अतमेरुर्भूयात्। तत्र ग्लानौ ताम्यतीति तमेरुः औणादिकएरुप्रत्ययः न तमेरुः अतमेरुः। अस्माच्छब्दान्नेन ग्लानिरहितो भवतु। यजमानस्य प्रजा पुत्रपौत्रादिः अतमेरुर्ग्लानिरहिता भूयात् यजमानस्य प्रजायाः कदापि दुःखं मास्त्वित्यर्थः" वेददी०।